

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ: НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ “ФІНАНСЫ” (1952-2003 р.р.)

Проведено суцільне дослідження публікацій у фаховому журналі “Финансы” протягом 1952-2003 рр., присвячених проблематиці аналітичної науки, критичний аналіз та систематизація таких статей, виявлення загальної концепції розвитку аналітичної науки, проблем та шляхів їх вирішення на різних етапах еволюції економічного аналізу

Постановка проблеми. Одним із основних джерел, на підставі якого можна з певною мірою об'єктивності судити про розвиток науки, найбільш актуальні проблеми та шляхи їх вирішення, знайти оригінальні підходи та авторські методика, при цьому у безпосередньому зв'язку з особливостями зовнішнього середовища у межах відповідних суспільних формацій, є публікації у відомих фахових періодичних виданнях. Крім того, на підставі ретроспективного аналізу змісту статей, їх групування за відповідними критеріями маємо можливість не тільки дослідити історію аналітичної науки, але і спрогнозувати її подальший розвиток, пом'якшити критичні моменти, усунути можливі негативні моменти тощо. Завжди доречно переосмислити надбання вітчизняної наукової школи з урахуванням традицій та національного менталітету і вже на підставі цього оцінювати нові ідеї.

Історію становлення економічного аналізу як науки (зауважимо суспільно-економічної науки) та практичної діяльності розглядаємо з урахуванням розвитку суспільно-економічних відносин, економіки країни на різних рівнях, паралельно з історією економічної думки, науки про управління, бухгалтерського обліку і т.ін.

Дослідження публікацій у фахових періодичних виданнях доводить, що протягом другої половини 20 ст. значний інтерес до аналітичної роботи проявлявся саме зі сторони практиків, які вважали, що за допомогою економічного аналізу можна досягти значного підвищення ефективності господарювання. Відповідно не випадковим було і проведення

різноманітних зібрань, результати роботи яких висвітлювалися на сторінках фахових видань. В попередніх наших працях [6] провели систематизацію результатів трьох масштабних зібрань з питань удосконалення економічного аналізу (1963 р., 1969 р., 1983 р.), в роботі яких приймали участь більше тисячі фахівців, серед яких видатні вчені академіки, доктори та кандидати економічних наук, представники влади, спеціалісти-практики. У цій статті розглянемо еволюцію поглядів вчених, публікації яких об'єднані навколо журналу “Финансы”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання історії економічного аналізу піднімається в працях багатьох вчених (С.Б. Барнгольц, Ф.Ф. Бутинець, І.П. Житної, В.В. Ковальова, І.Д. Лазаришиної, Л.А. Лахтіонової, М.В. Мельник, Є.В. Мниха, О.В. Олійник, Г.В. Савицької), докладно висвітлені етапи становлення та розвитку економічного аналізу як науки та практичної діяльності, доробки відомих вчених. Разом з тим, суцільне дослідження публікацій у фахових виданнях, присвячених проблематиці аналітичної науки, критичний аналіз змісту таких статей, їх групування за відповідними критеріями не проводилися.

Метою дослідження є критичний аналіз, систематизація публікацій з економічного аналізу у фаховому журналі “Финансы” протягом 1952-2003 рр., виявлення загальної концепції розвитку аналітичної науки, проблем та шляхів їх вирішення на різних етапах еволюції економічного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними періодичними фаховими виданнями, відомими в межах всієї країни, які виходили друком протягом 20 століття і продовжують друкуватися у 21 ст. є: “Финансы” (до 1992 р. журнал друкувався під назвою “Финансы СССР”), “Бухгалтерский учет”. Проведемо суцільне дослідження публікацій за напрямом “економічний аналіз”, критичний аналіз змісту таких статей (звільнившись, звичайно, від непотрібної ідеологізації), їх групування за відповідними критеріями (в розрізі авторів, за роками, за змістом, за галузями) в межах журналу “Финансы” (“Финансы СССР”) за 1952-2003 рр. Для уникнення граматично-орфографічних помилок при перекладі прізвищ та ініціалів дослідників такі дані будуть наведені у таблицях мовою оригіналу.

Протягом періоду, який досліджується, опубліковано 247 статей, безпосередньо присвячених проблематиці аналітичної науки і практики. Звичайно, в різні періоди кількість публікацій варіюється, що певним чином може відображати загальні тенденції розвитку аналітичної науки, підвищення зацікавленості практичних працівників до економічного аналізу як інструменту підвищення ефективності господарської діяльності підприємств, появу нових аналітичних об’єктів та суб’єктів, розширення інформаційної бази, зміна суспільно-економічних відносин.

У післявоєнні роки відбувся стрімкий розвиток економічного аналізу, що виявилось у диференціації методик аналізу за галузями

економіки, поглибленні аналізу діяльності внутрішніх госпрозрахункових підрозділів підприємств, розробці методик аналізу зведених звітів, монографічному дослідженні основних проблем економічного аналізу та у використанні методології і методики економічного аналізу за межами країни, формуванні відповідного курсу для студентів економічних вищих навчальних закладів. У кінці 40-х рр. з’явилися перші наукові праці з проблем комплексного економічного аналізу, значна увага приділялась ролі економічного аналізу в управлінні, зокрема ознайомленню керівників підприємств з інформацією, яку можна отримати на підставі даних обліку та звітності.

У 50-ті роки набуває розповсюдження розробка методики комплексного аналізу, піднімаються питання організації аналітичної роботи, оформлення результатів аналітичних досліджень. В цей період було запропоновано нову назву – економічний аналіз роботи на противагу – аналіз господарської діяльності.

Період 60-х років характеризується конкретизацією та поглибленням комплексного аналізу, швидким розвитком окремих видів аналізу (зокрема аналіз діяльності внутрішніх підрозділів, оперативний економічний аналіз, міжзаводський порівняльний аналіз), широким розповсюдженням у всіх галузях народного господарства суспільних форм економічного аналізу – суспільних бюро економічного аналізу.

Так, найбільша кількість публікацій відноситься до 60-тих років 20 ст. – 66, 70-х рр. – 53 статті (табл. 1).

Таблиця 1. Систематизація публікацій за напрямом “економічний аналіз”, журнал “Финансы СССР”, 1952-2003 рр. за роками

Період	Кількість публікацій	ПІБ авторів*
1	2	3
1950-1959	35 № 1, № 4, № 6 1952р., № 1, № 2, № 3, № 11 1954 р., № 1, № 2, № 3, № 6, № 7, № 8, № 11, № 12 1955 р., № 1, № 7 1956 р., № 1, № 4, № 6 1957 р., № 1, № 6, № 8, № 9 1958 р., № 3, № 2, № 7, № 11, № 12 1959 р.	Барнгольц С., Гинзбург П., Головцов А., Горчев И., Гофман Г., Гуров В., Копняев В., Кравченко И., Мительман Е., Морозов П., Орлюк С., Протопопов С., Рубинов М., Рыбин И., Рюмин С., Соловьев В., Стрепетов И., Усатов И., Фельдман Н., Шевченко П., Шоломович И., Щавелев А., Юрьев Б., Юрьев Б.

1	2	3
1960-1969	66 № 1, №6, № 9, № 11, № 12 1960 р., № 2, № 3, № 6, № 8, № 10, № 11 1961 р., № 1, № 2. № 3, № 6, № 7, № . № 12 1962 р., № 2, № 3, № 5, № 10, № 11 1963 р., № 1-11 1964 р., № 2, № 4, № 5, № 5, № 9 1965 р., № 1, № 2, № 4, № 6, № 7, № 9 1966 р., № 7, № 9 1967 р., № 1, № 2, № 6 1968 р., № 2, № 3. № 5, № 7 1969 р.	Акодис И., Бармин В., Бармин В., Барнгольд С., Безруких П., Безруких П., Белобжецкий И., Белобжецкий И., Белобжецкий И., Биркин А., Валиева А., Вершинин А., Владимирский Б., Воловик А., Воловик А., Воловик А., Гарецкий С., Жуковский А., Загреков В., Заевская Н., Зайчиков А., Захаров Н., Зимина Л., Иванов Н., Исавнина В., Кисула З., Копняев В., Копняев В., Корсунов В., Крылов В., Крылов В., Кузнецов М., Куприянов А., Курдюков Н., Кутузов Г., Ладодо Б., Литвин М., Литвин М., Малахов Н., Малахов Н., Маргулис Ю., Мельник М., Морейнис Я., Мороз И., Новиков Р., Носиченко П., Олекминский С., Олесюк Д., Осипов Ю., Павлова А., Павлова А., Паньчев А., Проскурин И., Протопопов Н., Протопопов С., Рабинович М., Рабинович М., Райскина М., Розе М., Россихин В., Рубинов М., Рубинов М., Румянцев А., Рюмин С., Рюмин С., Рюмин С., Рюмин С., Рюмин С., алкоков А., Семенов В., Тоцкий И., Финогеев П., Хмеловский К., Ченцов И., Ченцова Л., Чмелева Л., Шевелев В., Шерих М.
1980-1989	46 № 1, № 8, № 11 1980 р., № 2, № 4, № 8 1981 р., № 1, № 8 № 10, № 11 1982 р., № 3, № 6, № 8, № 9, № 11, № 12 1983 р., № 1, №2, № 3, № 4, № 11 1984 р., № 7, № 10, № 12 1985 р., № 2, № 3, № 6 1986 р., № 3, № 5, № 9, № 10, № 12 1987 р., № 1, № 2, № 10 1988 р., № 2, № 5, № 10, № 11 1989 р.	Алешин С.М., Алешин С.М., Ахмеджанов Т.Б., Белобжецкий И.А., Бондаренко С.В., Бондаренко Ю.Г., Бородулин Е.Б., Борщевский П.П., Вайсман М.А., Васильев Н.М., Високавичюс Р.С., Гавриков А.П., Гойгел Г.Т., Гончаренко Л.И., Дворецкий В.И., Дембаускас А.П., Дементьев В.В., Деменцев В.В., Доквадзе К.А., Дубовенко Л.А., Дьячков М.Ф., Златкис Б.И., Калачанов В.Д., Кацитадзе Г.А., Кетебаев К.К., Ковбасюк М.Р., Ковганова Л.И., Кольга В. Д., Которча И.В., Крашенинников В.М., Литвин М.И., Логинов Л.Е., Маевский С.И., Максимова Н.С., Мартынов В.А., Оглоблин Д.И., Орлов В.Е. Бугаец Л.И., Палагута Г.А., Парасочка В.Т., Прозоров Д.Е., Савичев П.И., Семенов А.Н., Смоляков А.И., Суховерхова Т.П., Херсонская Т.В., Цирюльникова Н.Н, Чемерицкий Л.К., Чечета А.П., Шокун В.В., Янкевич В.С., Янкевич Г.А., Янкин В.Г.
1990-1999	29 № 2 1990 р., № 6, № 11, № 12 1991 р., № 7, № 11 1992 р., № 3, № 10 1993 р., № 2, № 9, № 12 1994 р., № 6 1995 р., № 4, № 12 1996 р., № 2, № 10, № 12 1997 р., № 3, № 7, № 9, № 10 1998 р., № 2, № 3, № 11 1999 р.	Аграонов Б.Н., Аленичев А.Д., Аленичева Л.Н., Белобжецкий И.А., Глазунов В.Н., Ильенкова Н.Д., Ильенкова С.Д., Клецкий В.И., Ковбасюк М.Р., Кодацкий В.П., Коновалова О.А., Королев А.Ю., Королев А.Ю., Кучукова Н.К., Липатова И.В., Литвиненко М.Н., Лукасевич И.Я., Лукасевич И.Я., Малис Н.И., Миркин Я.М., Никонова И.А., Петров И.П., Подьяблонская Л.М., Поздняков К.К., Попонова Н.А., Самусева Е.Д., Сидорова Н.И., Сурков С. Н., Сурков С.Н., Шоргин С. Я., Шоргин С.Я., Шухов А.Г., Шухов А.Г.
2000-2003	17 № 5 2000 р., № 1, № 2, № 3, № 8, № 9 2001 р., № 1, № 6, № 7, № 8, № 12 2002 р., № 2, № 3, № 8 2003 р.	Анисимова С.А., Бескова И.А., Гришин В.А., Девликамова Г.В., Дедиков С.В., Журавель И.В., Карачун О.Р., Карпов А.Е., Кашин Ю.И., Королев А.Ю., Лазарева Н.В., Лапушинская Г.К., Лукасевич И.Я., Минасов О.Ю., Панков В.В., Пелих С.А., Слуцкий М.Л., Суркова Т.И., Трошин А.В., Чупров С.В., Швандар К.В.

* Прізвища та ініціали авторів наведені російською мовою.

Наприкінці 60-х рр. відбувається обґрунтування концептуальних засад теорії економічного аналізу та виділення в якості самостійної наукової дисципліни. На сторінках наукових видань, професійних фахових видань того часу тривала дискусія щодо того, чи потрібна дисципліна “Аналіз господарської діяльності”. При цьому цікавість до аналітичної роботи проявлялась, насамперед, зі сторони практиків, котрі притримувались думки, що за допомогою економічного аналізу можна досягти значного підвищення ефективності господарювання.

Суттєві зміни щодо проблематики досліджень, напрямів, видів, методик економічного аналізу відбуваються у 70-ті роки. Це зумовлено двома основними причинами. По-перше, відбувався підйом економіки країни, значне економічне зростання різних галузей. Крім того, опрацьовано багато ключових моментів, сформовані концептуальні засади аналітичної науки, відповідно виникла потреба у систематизації та узагальненні результатів попередніх досліджень. Згідно з цим протягом даного періоду спостерігається значна кількість публікацій, присвячених теоретичним проблемам економічного аналізу, розширюється кількість робіт з перспективного та оперативного економічного аналізу, вказується на необхідність розробки системного аналізу, що в свою чергу спричинило позитивний вплив і на розвиток практики аналітичної роботи.

До періоду 70-тих відносяться і перші статті щодо проблем автоматизації аналітичних робіт, зміни ролі, завдань, сутнісного наповнення економічного аналізу в умовах автоматизованих систем управління (див. табл. 2). Значна увага починає приділятися питанням організації економічного аналізу, при цьому вирізняються праці українського вченого-аналітика В.І. Самборського, використання економіко-математичних методів для аналітичних досліджень. Практичне значення розробок питань організації економічного аналізу проявлялося і у функціонування

значної кількості суспільних бюро економічного аналізу, які працювали у всіх галузях економіки, на всіх рівнях управління.

Протягом періоду, який досліджується, відбулися захисти докторських дисертацій відомих українських вчених, що частково – М.Г. Чумаченко “Проблемы учета и экономического анализа в управлении промышленным производством”, 1971 р. та М.Т. Білуха “Проблемы учета и экономического анализа на автомобильном транспорте в условиях АСУ”, 1971 р. – та повністю – В.К. Савчук “Анализ рентабельности производства продукции животноводства (на примере мясомолочных предприятий Николаевского треста)”, 1971 р. присвячені питанням економічного аналізу.

У 80-ті роки минулого століття набуває подальшого розвитку розробка та удосконалення методик аналізу з урахуванням галузевого фактору, тобто адаптованих до особливостей діяльності підприємств та організацій різної галузевої направленості (див. табл. 4), продовжуються дослідження питань організації аналітичної роботи, особливостей економічного аналізу при автоматизованих системах управління, перспективного та оперативного аналізу, розробляється системний аналіз. Заслужують на увагу напрацювання вчених щодо методичних основ функціонально-вартісного аналізу, його застосування для різних ситуацій.

Остаточо як один із напрямів сформувався аналіз управління виробництвом, зокрема аналіз структур виробництва і управління, особливості аналізу на різних стадіях управлінського циклу.

Найбільш яскраво характеризують результати досліджень тематика докторських дисертацій відомих вітчизняних вчених, захищених протягом 80-х років (зокрема три докторських дисертацій присвячені безпосередньо розвитку економічного аналізу):

В.І. Самборський “Проблемы экономического анализа в управлении предприятиями и объединениями”, 1980;

Б.С. Кругляк “Проблемы учета и анализа эффективности капитальных вложений и основных фондов в сельском хозяйстве”, 1982 р.;

І.П. Житна “Проблемы экономического анализа основных производственных фондов в промышленности”, 1985 р.;

С.І. Шкарабан “Оперативный экономический анализ в управлении промышленным производством: методология и организация”, 1986 р.

Дев’яності роки 20 століття характеризуються кардинальними змінами в економіці країни, соціально-економічному устрої, зміною пріоритетів, вихідних умов діяльності. Відповідно, відбувається трансформація і економічного аналізу, зміна основних напрямів дослідження, поява нових аналітичних об’єктів і відповідна розробка методик їх аналізу, розширення суб’єктів та інформаційної бази і т.ін.

На початку 90-х років захищені фундаментальні докторські дисертації відомих українських вчених-аналітиків:

Є.В. Мних “Методология и организация комплексного экономического анализа эффективности использования топливно-энергетических ресурсов в промышленности”, 1991 р.;

І.Д. Фаріон “Анализ эффективности использования производственного потенциала в условиях перехода к рыночной экономике”, 1992 р.

Лише через десять років почала поповнюватися національна школа

економічного аналізу новими докторськими дисертаціями, котрі розвивають аналітичну науку в напрямі аналізу банківської діяльності (Л.О. Примостка “Аналіз банківської діяльності: теорія і практика”, 2002 р.), аналізу інвестиційної діяльності (Я.Д. Крупка “Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація”, 2002 р.), оперативного аналізу (Т.М Ковальчук “Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація”, 2004 р.) та теоретико-методологічних засад (І.Д. Лазаришина “Економічний аналіз: теорія, методологія, практика”, 2006 р.)

Результати систематизації статей за змістовним наповненням, опублікованих протягом періоду, який досліджується, свідчить, що тематика публікацій в журналі надзвичайно різноманітна (табл. 2). Найбільш актуальними протягом періоду, що досліджується, виявилися питання щодо аналізу звітності підприємств (методики аналізу і розрахунку відповідних коефіцієнтів, аналітичне значення балансу, особливості економічного аналізу зведеної звітності тощо), фінансових результатів (фактори, що спричиняють вплив на зміну фінансових результатів, оптимальний розподіл прибуток підприємства, резерви зростання прибутку, розробка науково обґрунтованих метод розрахунку показників рентабельності) та оцінки фінансового стану.

Таблиця 2. Систематизація публікацій за напрямом “економічний аналіз”, журнал “Финансы СССР”, 1952-2003 рр. за змістом

Критерій систематизації – об’єкт дослідження	Кількість публікацій	Номери публікацій	ПІБ авторів*
1	2	3	4
Сутність економічного аналізу: – роль аналізу в управлінні, фінансовому менеджменті – формування зведених показників – удосконалення економічного аналізу	18	№1 1980 р., № 5 1969 р., № 11 1970 р., № 8 1970 р., № 12 1974 р., № 8 1974 р., № 12 1973 р., № 1 1968 р., № 9 1983 р., № 12 1983 р., № 3 1984 р., № 1 1984 р., № 10 1987 р., № 3 1987 р., № 9 1987 р., № 7 1956 р., № 2 1959 р., № 6 2002 р.	Барнгольц С., Бондаренко С.В., Бородулин Е.Б., Борщевский П.П., Деменцев В.В., Журов Т.Е., Зимина Л., Златкис Б.И., Кисула З., Кольга В. Д., Крылов В., Крылов В.Ф., Максимова Н.С., Масленников В., Метлин Ф.Е., Павлова А., Рюмин С., Слуцкий М.Л., Усатов И., Фельдман Н., Шокун В.В., Янкин В.Г.

1	2	3	4
Види економічного аналізу: – щоденний – функціонально-вартісний – фінансовий – порівняльний – податковий	6	№ 10 1977 р., № 5 1987 р., № 8 2001 р., № 7 2002, № 10 1998 р., № 3 1964 р.	Високавичюс Р.С., Владимирский Б., Девликамова Г.В., Коновалова О.А., Королев А.Ю., Лукасевич И.Я., Крылов В.Ф.
Витрати, собівартість: – виробничі витрати – непродуктивні витрати – витрати на соціально-культурні заходи	16	№ 12 1975 р., № 3 1983 р., № 11 1989 р., № 2 1988 р., № 4 1957 р., № 8 1958 р., № 7 1959 р., № 11 1955 р., № 2 1965 р., № 4 1965 р., № 4 1965 р., № 6 1966 р., № 7 1972 р., № 12 1964 р., № 5 1963 р., № 7 1964 р.	Бармин В., Белобжецкий И., Белобжецкий И.А., Белобжецкий И.А., Борхунов Н.А., Воловик А., Горчев И., Гофман Г., Иванов Н., Крылов В., Мительман Е., Орлюк С., Палагута Г.А., Россихин В., Рыбин И., Савичев П., Соловьев В., Финогеев П., Ченцов И.
Матеріальні ресурси, ефективність використання	1	№ 2 1984	Белобжецкий И.А.
Трудові ресурси: – продуктивність праці – фонд заробітної плати – резерви підвищення продуктивності праці	8	№ 4 1974 р., № 2 1981 р., № 4 1984 р., № 12 1959 р., № 1 1955 р., № 3 1962 р., № 8 1964 р., № 1 1964 р.	Ахмеджанов Т.Б., Белобжецкий И.А., Крылов В., Маргулис Ю., Протопопов С., Савичев П.И., Суховерхова Т.П., Шоломович И.
Основні засоби: – фондвіддача, резерви зростання – освоєння нових виробничих потужностей – витрати на ремонт обладнання – ефективність капіталовкладень – ефективність лізингових операцій	11	№ 1 1978 р., № 8 1978 р., № 6 1979 р., № 3 1969 р., № 10 1993 р., № 10 1997 р., № 12 1983 р., № 8 1964 р., № 1 1962 р., № 12 1994 р., № 12 1959 р.	Бабына В.Ф., Бугаец Л.И., Валиева А., Варфоломеев В.П., Варфоломеева Э.А., Жук А.У., Зайчиков А., Кравченко И., Лукасевич И.Я., Никонова И.А., Новиков Р., Носиченко П., Одницов А.М., Орлов В.Е., Рюмин С.
Фінансові результати: – фактори зміни прибутку – рентабельність – розподіл прибутку – доходність – оподаткування, розрахунки з бюджетом	29	№ 5 1976 р., № 4 1977 р., № 5 1977 р., № 6 1968 р., № 5 1979 р., № 2 1979 р., № 8 1980 р., № 1 1980 р., № 4 1981 р., № 2 1969 р., № 7 1969 р., № 5 1974 р., № 11 1972 р., № 11 1973 р., № 5 1989 р., № 3 1993 р., № 12 1996 р., 3 12 19997 р., № 12 1987 р., № 7 1985 р., № 7 1959 р., № 3 1955 р., № 9 1965 р., № 9 1966 р., № 10 1993 р., № 9 1967 р., № 4 1976 р., № 10 1988 р.	Базарова Г.В., Белобжецкий И.А., Бугаец Л.П., Гарецкий С., Жуковский А., Исавина В., Ковбасюк М.Р., Кодацкий В.П., Копняев В., Коробейников А., Которча И.В., Липатова И.В., Литвин М., Малис Н.И., Мельник М., Павлова А., Певзнер М.И., Савичев П.И., Самусева Е.Д., Скопина З.А., Фельдман Я.И., Цирюльникова Н.Н., Чемерицкий Л.К., Чечета А.П., Щавелев А., Янкевич В.С., Янкевич Г.А., Янкин В.Г., Янкин В.Г.

1	2	3	4
Фінансовий стан: –фінансовий стан в цілому –платоспроможність –фінансова стійкість –ефективність використання оборотних засобів, їх оборотність –використання фінансових ресурсів	20	№ 2 1976 р., № 8 1978 р., № 9 1979 р., № 2 1979 р., № 3 1978 р., № 2 1999 р., № 1 1982 р., № 2 1973 р., № 3 1993 р., № 3 1998 р., № 7 1998 р., № 11 1983 р., № 6 1986 р., № 11 1959 р., № 3 1959 р., № 2 2003 р., № 6 1972 р., № 3 1969 р., № 10 1989 р.	Барнгольц С., Белобжецкий И.А., Гинзбург П., Глазунов В.Н., Гончаренко Л.И., Григорьева А.Г., Ильенкова Н.Д., Ильенкова С.Д., Калачанов В.Д., Князев Г.И., Ковбасюк М.Р., Лукасевич И.Я., Мартынов В.А., Морейнис Я.И., Подьяблонская Л.М., Поздняков К.К., Савичев П.И., Семенов А.Н., Чмелева Л., Чупров С.В.
Звітність: –річна звітність –баланс –місячна, квартальна звітність –зведена звітність –звіт з реалізації продукції	32	№ 9 1975 р., № 2 1979 р., № 12 1971 р., № 1 1973 р., № 12 1974 р., № 12 1991 р., № 11 1991 р., № 6 1995 р., № 1 1955 р., № 12 1955 р., № 1 1956 р., № 1 1957 р., № 1 1960 р., № 1 1958 р., № 4 1952 р., № 8 1955 р., № 2 1954 р., № 1 1954 р., № 6 1961 р., № 2 1965 р., № 2 1966 р., № 7 1962 р., № 2 1962 р., № 1 1962 р., № 3 1963 р., № 2 1964 р., № 2 1963 р., № 2 1961, № 2 1964 р.	Безруких П., Безруких П., Белобжецкий И., Белоусов М., Воловик А., Воловик А., Головцов А., Загреков В., Заевская Н., Ладодо Б., Малахов Н., Морозов П., Оболенский Н., Олекминский С., Олесюк Д., Попонова Н.А., Протопопов С., Рабинович М., Рабинович М., Рюмин С., Рюмин С., Рюмин С., Семенов В., Шевченко П.
Застосування комп'ютерних технологій: –удосконалення економічного аналізу –рентабельність, фінансові результати –собівартість –довгострокові фінансові вкладення, цінні папери	6	№ 7 1992 р., № 2 1997 р., № 4 1984 р., № 3 1987 р., № 10 1985 р., № 4 1977 р.	Базарова Г.В., Вайсман М.А., Дембаускас А.П., Доквадзе К.А., Кацитадзе Г.А., Лукасевич И.Я., Маевский С.И., Янкин В.Г.
Організація економічного аналізу: –суспільні бюро економічного аналізу –оформлення результатів	6	№ 9 1970 р., № 2 1968 р., № 8 1982 р., № 9 1962 р., № 2 1964 р., № 10 1964 р.	Гавриков А.П., Мороз И., Проскурин И., Пушкин А., Румянцев А., Хмеловский К.
Макроаналіз: –фінансові ресурси регіонів –податки –інфляційні процеси –бюджети –фондові ринки –закордонний досвід	22	№ 6 1991 р., № 10 1998 р., № 7 1992 р., № 11 1992 р., № 4 1996 р., № 9 2001 р., № 12 2002 р., № 8 2002 р., № 3 2001 р., № 2 2001 р., № 1 2001 р., № 6 2002 р., № 1 2002 р., № 11 1999 р., № 1 1952 р., № 5 1972 р., № 9 1976 р., № 6 1972 р., № 7 1972 р., № 2 1994 р., № 4 1966 р., № 3 1999 р.	Аграпонов Б.Н., Аленичев А.Д., Аленичева Л.Н., Анисимова С.А., Бескова И.А., Вениаминов Н., Врублевская О., Гришин В.А., Кашин Ю.И., Клецкий В.И., Королев А.Ю., Королев А.Ю., Кучукова Н.К., Лазарева Н.В., Лапушинская Г.К., Ларионов К., Литвин М., Литвиненко М.Н., Медовой И., Минасов О.Ю., Миркин Я.М., Носков И.С., Петров И.П., Сидорова Н.И., Суркова Т.И., Швандар К.В.

1	2	3	4
<i>Інші:</i> –виробництво та реалізація –фонди економічного стимулювання –діяльність закладів освіти – страхова діяльність	45	№9 1976 р., № 9 1977 р., № 3 1978 р., № 8 1981 р., № 10 1972 р., № 3 1969 р., №1 1970 ., № 1 1975 р., № 1 1973 р., № 8 1973 р., № 5 1965 р., № 5 1971 р., № 2 1989 р., № 2 1990 р., № 9 1998 р., № 1 1982 р., № 6 1983 р., № 8 1983 р., № 11 1984 р., № 3 1984 р., № 2 1986 р., № 12 1985 р., № 8 1982 р., № 6 1957 р., № 9 1958 р., № 6 1958 р., № 1 1959 р., № 9 1960 р., № 6 2002 р., № 7 1955 р., № 5 2000 р., № 11 1954 р., № 3 1954 р., № 6 1952 р., № 7 1966 р., № 1 1966 р., № 7 1973 р., № 8 2003 р., № 6 1964 р., № 1 1988 р., № 2 1994 р.	Акодис И., Аленичев А.Д., Аленичева Л.Н., Алешин С.М., Белобжецкий И.А., Бондаренко Ю.Г., Вершинин А., Ганштак В., Гуров В., Дворецкий В.И., Дубовенко Л.А., Дьячков М.Ф., Журавель И.В., Карпов А.Е., Копняев В., Корсунов В., Крашенинников В.М., Крылов В.Ф., Литвиненко М.Н., Логинов Л.Е., Панков В.В., Парасочка В.Т., Прозоров Д.Е., Протопопов С., Рубинов М., Рубинов М., Стрепетов И., Трошин А.В., Херсонская Т.В., Ченцова Л., Шевелев В., Юрьжев Б.

* Прізвища та ініціали авторів наведені російською мовою.

Частина публікацій присвячена методикам аналізу окремих об'єктів, а саме витратам підприємства (собівартість продукції, вивчення непродуктивних витрат, особливості аналізу структури та доцільності витрат на соціально-культурні заходи), обсягам виробництва і реалізації, основним засобам (показники ефективності використання основних засобів, ефективності капіталовкладень та лізингових операцій, освоєння нових виробничих потужностей, витрати на ремонт обладнання), трудовим ресурсам (продуктивність праці – пошук резервів її підвищення, фонд заробітної плати, фонди економічного стимулювання), матеріальним ресурсам, а саме ефективності їх використання.

Окремі статті піднімали актуальні проблеми при організації аналітичної роботи (звичайно, широке висвітлення отримала практика функціонування популярних на той час суспільних бюро економічного аналізу) та застосування комп'ютерних технологій для потреб економічного аналізу.

Протягом п'ятидесяти років у журналі розміщувались статті присвячені розвитку теоретико-методологічних засад економічного аналізу: змістовне наповнення аналітичної науки, значення економічного аналізу в управлінні, види економічного аналізу (щоденний, функціонально-вартісний, порівняльний, податковий, фіннасовий), напрями удосконалення економічного аналізу та ін.

Не залишилася поза увагою і проблематика макроекономічного аналізу в частині дослідження методик оцінки фінансових ресурсів регіонів, податкової системи, інфляційних процесів, формування і використання бюджетів, функціонування фондових ринків тощо. На сторінках журналу наводився матеріал щодо використання закордонного досвіду для потреб аналізу.

Групування публікацій в розрізі авторів наведено в табл.3, за даними якої найбільша кількість робіт належить І. Белобжецькому – протягом досліджуваного періоду 22, починаючи з 1961 року і до 1999 р. Основна увага вченим приділена розробці питань аналізу фінансових результатів та

собівартості, оцінки фінансового стану та дослідження звітності підприємств.

На сторінках журналу у 50-60 рр. публікувались статті В. Крилова, присвячені особливостям аналізу собівартості продукції, дослідження продуктивності праці, проблемам визначення зведених показників діяльності; роботи П. Безруких щодо аналізу звітності; Ю. Маргуліса – оцінки використання трудових ресурсів.

Протягом 70-х років активно співпрацював з журналом відомий вчений

П.І. Савичев, який досліджував діяльність підприємств хімічної промисловості, зокрема підходи до оцінки ефективності діяльності, визначення продуктивності праці, аналізу фінансового стану.

Наприкінці 20 ст. на початку 21 ст. цікавими виявилися роботи І.Я. Лукасевича щодо оцінки ефективності капіталовкладень, нових підходів оцінки фінансового стану та особливостях економічного аналізу при застосування комп'ютерних технологій.

Таблиця 3. Аналіз публікацій за напрямом “економічний аналіз”, журнал “Финансы СССР”, 1952-2003 рр. в розрізі авторів

ПІБ*	Кількість публікацій	Об'єкт дослідження
Алешин С.М.	2 № 10 1982 р., № 1 1988 р.	діяльність науково-дослідних організацій
Безруких П.	3 № 2 1955 р., № 1 1960 р., № 2 1965 р.	аналіз звітності
Белобжецкий И.	22 № 9 1966 р., № 1 1966 р., № 12 1964 р., № 6 1961 р., № 2 1976 р., № 9 1977 р., № 3 1978 р., № 1 1975 р., № 1 1973 р., № 11 1973 р., № 2 1989 р., № 5 1989 р., № 2 1990 р., № 12 1991 р., № 11 1991, № 10 1988 р., № 3 1983 р., № 2 1988 р., № 2 1984 р., № 2 1986 р., № 7 1985 р., № 4 1974 р.	аналіз фінансових результатів, якості продукції, собівартості, звітності, фінансового стану
Воловик А.	3 № 4 1965 р., № 2 1962 р., № 2 1964 р.	собівартість, звітність
Копняев В.	3 № 6 1968 р., № 3 1955 р., № 2 1966 р.	ефективність діяльності, фінансові результати
Корсунов В.	2 № 6 1952 р., № 7 1967 р.	асортимент та сортність продукції, втрати від браку
Крылов В.	6 № 11 1970 р., № 2 1965 р., № 1 1964 р., № 10 1977 р., № 12 1974 р., № 7 1973 р.	собівартість, зведені показники, продуктивність праці
Литвин М.	3 № 2 1969 р., № 4 1966 р., № 8 1983 р.	прибуток підприємства, платежі до бюджету
Лукасевич И.Я.	7 № 10 1993 р., № 3 1993 р., № 7 1992 р., № 10 1997 р., № 9 1998 р., № 2 1997 р., № 7 2002 р.	капіталовкладення, фінансовий стан, застосування комп'ютерних технологій
Маргулис Ю.	2 № 3 1962 р., № 8 1964 р.	трудова ресурси
Морейнис Я.	4 № 11 1963 р., № 1 1970 р., № 11 1961 р., № 2 1973 р.	цукрова промисловість, фонди економічного стимулювання
Протопопов С.	3 № 12 1959 р., № 11 1954 р., № 7 1962р.	будівництво
Рубинов М.	3 № 8 1961 р., № 7 1955 р., № 7 1966 р.	виробнича програма, якість продукції
Савичев П.И.	5 № 5 1977 р., № 8 1978 р., № 2 1981 р., № 7 1972 р., № 8 1973 р.	ефективність діяльності, фінансовий стан, продуктивність праці, хімічна промисловість
Юрыжев Б.	2 № 9 1958 р., № 1 1959 р.	титульні списки, прогнозний план

* Прізвища та ініціали авторів наведені російською мовою.

На сторінках журналу публікували також роботи: В.І. Дворецький, М.Ф. Дьячков, М. Захаров, М.Р. Ковбасюк, А.Ю. Королев, Н. Малахов, С. Рюмин, Р. Новиков, В.В. Панков, Н. Фельдман.

Протягом усієї історії економічного аналізу відбувався розвиток галузевого

аналізу (табл. 4), побудова відповідних методик комплексного аналізу та аналізу окремих об'єктів з урахуванням специфіки діяльності окремих підприємств та організацій.

Таблиця 4. Систематизація публікацій за напрямом “економічний аналіз”, журнал “Финансы СССР”, 1952-2003 рр. за галузями

Галузь, вид діяльності	Кількість публікацій	Номери публікацій	ПІБ авторів
Сільське господарство	14	№ 2 1975 р., № 3 1961 р., № 9 1964 р., № 3 1986 р., № 9 1973 р., № 12 1962 р., № 12 1975 р., № 11 1989 р., № 4 1965 р., № 4 1964 р., № 2 1964 р., № 3 1959 р., № 11 1972 р.	Баргольц С., Борхунов Н.А., Воловик А., Воловик А., Захаров Н., Коробейников А., Куприянов А., Кутузов Г., Палагута Г.А., Пилунская И. М., Семенов В., Смоляков А.И., Ушаков П.В.
Страховання	2	№ 3 1993 р., № 6 1995 р.	Ковбасюк М.Р., Самусева Е.Д., Сурков С. Н., Шоргин С. Я., Шухов А.Г.
Торгівля	3	№ 1 1974 р., № 4 1957 р., № 2 1979 р.	Гофман Г., Григорьева А.Г., Катаев А.Н.
Побут, постачання	2	№ 4 1973 р., № 2 1955 р.	Безруких П., Рат Д.Г.
Банківська сфера	1	№ 3 2003 р.	Карачун О.Р., Пелих С.А.
Автотранспорт	2	№ 6 1962 р., № 7 1959 р.	Биркин А., Осипов Ю., Щавелев А.
Будівництво	3	№ 10 1985 р., № 12 1959 р., № 12 1960 р.	Дементьев В.В., Протопопов Н., Протопопов С.
Комунальні підприємства	3	№ 10 1961 р., № 6 1955 р., № 7 1964 р.	Бармин В.
Науково-дослідна діяльність	2	№ 10 1982 р., № 6 1966	Алешин С.М., Россихин В., Финогеев П.
Промисловість:			
– цукрова	2	№ 11 1961 р., № 11 1963 р.	Морейнис Я.
– швейна	3	№ 8 1961 р., № 11 1963 р., № 12 1964 р.	Белобжецкий И., Розе М., Рубинов М.
– хімічна	1	№ 4 1964 р.	Райскина М.
– консервна	1	№ 12 1987 р.	Которча И.В., Цирюльникова Н.Н.
– машинобудівельна та металообробна	1	№ 6 1979р.	Бабына В.Ф., Жук А.У.

* Прізвища та ініціали авторів наведені російською мовою.

Згідно з проведеними дослідженнями найбільша кількість публікацій присвячена діяльності підприємств сільського господарства, при чому особливого значення вони набувають у 60-70 рр. На сторінках журналу знайшли відображення і результати досліджень в галузі торгівлі, автотранспорту, науково-дослідної діяльності, промисловості – цукрової, швейної, хімічної, консервної, машинобудівельної та металообробної.

По мірі розвитку нових видів діяльності набувають актуальності і аналітичні розробки

щодо оцінки діяльності в страхуванні, у банківській сфері.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами суцільного дослідження публікацій в одному із найпопулярніших фахових періодичних видань “Финансы” за 1952-2003 рр. дійшли висновку:

– протягом п'ятидесяти років опубліковано 247 статей, безпосередньо присвячених проблематиці аналітичної науки і практики. У різні періоди кількість публікацій варіюється, що може відобразити

загальні тенденції розвитку аналітичної науки, підвищення зацікавленості практичних працівників до економічного аналізу як інструменту підвищення ефективності господарської діяльності підприємств, появу нових аналітичних об'єктів та суб'єктів, розширення інформаційної бази, зміна суспільно-економічних відносин;

– досліджувані статті згруповані за такими критеріями: роки (період публікацій), змістовне наповнення (проблематика, об'єкт та предмет дослідження), автори, галузь. Результати систематизації свідчать, що найбільша кількість публікацій відноситься до 60-х рр. – 66 статей та 70-х рр. – 53 публікацій. Саме в цей період відбувається виділення економічного аналізу в окрему наукову дисципліну, обґрунтування його теоретичних засад; розширення, диференціація і поглиблення напрямів аналітичних досліджень, вперше постає питання автоматизації робіт з економічного аналізу. Протягом 70-х рр. захищені перші докторські дисертації відомими українськими вченими, присвячені проблемам економічного аналізу. Найбільш актуальною тематикою протягом усього періоду, який досліджується, були питання аналізу звітності, фінансових результатів та фінансового стану. Цікавим є той факт, що 21 стаття протягом сорока років опублікована відомим вченим І. Белобжецьким. Щодо галузевої спрямованості, то переважна більшість публікацій присвячена діяльності сільськогосподарських підприємств;

– узагальнивши наявний досвід аналітичних розробок, що мали місце протягом 1952-2003 рр., достатньо розвинену теорію та багату практику аналізу радянського періоду (абстрагуючись від надмірної ідеологізації та політизації) можна знайти обґрунтовані шляхи вирішення проблем, оцінити нові ідеї з урахуванням попереднього досвіду тощо. На початку 21 ст. відбувається трансформація економіки держави, формується нове економічне мислення, оновлюються підходи в управлінні – сучасні керівники стають економічно освіченими, розуміючи не тільки

технічну, технологічну, організаційну сторони діяльності суб'єкта, але і економічну та її взаємозв'язок з іншими. Відповідно, зростає інтерес до наукових розробок, пов'язаних з економічним аналізом за для впровадження їх в практику діяльності вітчизняних підприємств. Сьогодні склалися сприятливі умови для розвитку національної школи економічного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология учетной мысли. Из истории бухгалтерии / сост. Д.В. Назаров, М.Ю. Медведев. – М.: Экономистъ, 2006. – 352 с.: ил.
2. Барнгольц С.Б., Мельник М.В. Методология экономического анализа деятельности хозяйствующего субъекта: Учеб. Пособие. – М.: Финансы и статистика, 2003с. – 240 с.: ил.
3. Економічний аналіз. / За ред проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 680 с.
4. Лазаришина І.Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика: Монографія. – Рівне: НУВГП, 2005. – 369 с.
5. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навч. л-ри, 2003. – 412 с.
6. Олійник О.В. Генезис економічного аналізу: ретроспектива колективної аналітичної думки (1960-1980 рр.) // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (5). – Житомир ЖДТУ, 2006.
7. Финансы СССР. – 1952-2003 гг.

ОЛІЙНИК Оксана Вікторівна – к.е.н., доц. кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету, докторант

Наукові інтереси:

– теорія та методологія економічного аналізу